UOT 338.2

Kazım Əkrəm oğlu VƏLİYEV
Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin doktorantı
https://doi.org/10.30546/4.71.731.03.2026.97

KORPORATİV İDARƏETMƏ MÜNASİBƏTLƏRİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİNİN MÜASİR PRİNSİPLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi Azərbaycanda dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərdə korporativ idarəetmənin müasir prinsiplərini və institusional aspektlərini araşdırmaqdır.

Tədqiqatın metodologiyası statistik analiz, OECD prinsiplərinin müqayisəsi, beynəlxalq modellərin (Amerika, Avropa, yapon modelləri) təhlili və institusional yanaşma əsasında aparılmışdır.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti. Təkliflərin əsasında dövlət şirkətlərinin səmərəliliyinin artırılması, investisiyaların cəlb olunması və beynalxalq rəqabət şəraitində iqtisadi sabitliyin gücləndirilməsinə verilən tövsiyələr.

Tədqiqatın nəticələri. Mərkəzi idarəetmə modelinin möhkəmlənməsi meyllərinin müəyyən olunması, səhmdar cəmiyyətlərində dövlətin iştirakının artması və bürokratlaşma kimi sistemli problemlərin aşkarlanmasına kömək edə bilər.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi dövlət iştirakı olan şirkətlərdə mərkəzi idarəetmə modelinin transformasiyasını və OECD prinsiplərinin yerli kontekstdə çatışmazlıqlarını orijinal təhlil etməsindədir.

Açar sözlər: korporativ idarəetmə, dövlət iştirakı, səhmdar hüququ, institusional aspektlər, OECD prinsipləri.

Giriş

Müasir qlobal geosiyasi və iqtisadi çağırışlar – o cümlədən sanksiyalar rejimi və beynəlxalq rəqabətin güclənməsi – şəraitində Azərbaycan iqtisadiyyatının sabitliyi və davamlı inkişafı getdikcə daha çox dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərinin səmərəli idarə olunmasından asılıdır.

Korporativ idarəetmə bu qurumların rəqabət qabiliyyətini, şəffaflığını və investisiya cəlbediciliyini müəyyən edən əsas mexanizm rolunu oynayır.

Qlobal iqtisadi və geosiyasi proseslərin sürətlə dəyişməsi dövlət müəssisələrinin idarəetmə modellərinə yeni tələblər irəli sürür. Müasir dövrdə iqtisadi sabitliyin qorunması, rəqabət qabiliyyətinin artırılması və beynəlxalq bazarlarda dayanıqlı mövqe tutmaq üçün səmərəli korporativ idarəetmə mexanizmlərinin tətbiqi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanın iqtisadi strukturunda dövlət iştirakının yüksək olması bu sahədə islahatların aktuallığını daha da artırır. Xüsusilə neft-qaz və strateji sektorlarda dövlətin dominant mövqeyi idarəetmədə şəffaflıq, hesabatlılıq və effektivlik prinsiplərinin gücləndirilməsini zəruri edir.

Eyni zamanda, beynəlxalq təşkilatların (OECD və s.) tövsiyələri və qlobal təcrübə göstərir ki, dövlət iştiraklı müəssisələrdə müasir idarəetmə standartlarının tətbiqi iqtisadi dayanıqlığa və investisiya cəlbediciliyinə birbaşa təsir göstərir. Bu baxımdan, mövzunun həm nəzəri, həm də praktiki əhəmiyyəti artır və dövlət sektorunda korporativ idarəetmənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədqiqatların aparılması zərurətə çevrilir.

Bununla belə, Azərbaycanda, xüsusilə neft-qaz sektoru və digər strateji sahələrdə dövlətin dominant səhmdar kimi mövqeyi mərkəzləşdirilmiş idarəetmə modelinin möhkəmlənməsinə, bürokratlaşmaya və OECD prinsiplərinin yerli kontekstdə tətbiqində boşluqların yaranmasına gətirib çıxarır.

Bu məqalənin məqsədi dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərində korporativ idarəetmənin müasir prinsiplərini və institusional aspektlərini araşdırmaqdan ibarətdir. Tədqiqat statistik analiz,

OECD standartlarının müqayisəli təhlili və institusional yanaşma əsasında aparılmışdır. Onun praktiki əhəmiyyəti dövlət müəssisələrinin səmərəliliyinin artırılması, investisiya cəlbinin genişləndirilməsi və ümumi iqtisadi sabitliyin gücləndirilməsi ilə bağlıdır.

Araşdırma dövlət iştirakının artımını (2015–2025-ci illərdə birbaşa 13%-dən 18%-ə qədər) və mövcud sistemli idarəetmə problemlərini müəyyən edərək, Azərbaycanda korporativ idarəetmənin transformasiyasına dair orijinal təhlil təqdim edir.

Azərbaycanda dövlətin iştirak etdiyi müəssisələrdə korporativ idarəetmə

Müasir qlobal geosiyasi çağırışlar şəraitində ölkəmizin qarşısında sosial-iqtisadi sabitlik və inkişafın davamlılığını təmin etmək vəzifəsi dayanır. İnkişafın əsas sürücüləri müxtəlif mülkiyyət formalarına malik böyük korporativ strukturlar kimi qiymətləndirilir. Lakin baş verən dəyişikliklərin dərinliyi və sürəti mövcud korporativ idarəetmə modellərinin və praktikalarının yenidən qiymətləndirilməsini, cari trendlərin hərtərəfli təhlilini və mövcud institusional xüsusiyyətlərin nəzərə alınmasını tələb edir ki, bu da yeni reallığa sürətli və səmərəli uyğunlaşma üçün zəruridir. Xüsusilə dövlət iştirakı olan şirkətlərdə korporativ idarəetmə institutunun transformasiyası problemləri aktual xarakter daşıyır, çünki bu şirkətlər anti-sanksiya siyasətinin həyata keçirilməsində açar subyektlər kimi çıxış edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, rus iqtisadiyyatında korporativ idarəetmə institutunun inkişafının nəzəriyyəsi və praktikası illərlə davam edən elmi müzakirələrin mövzusudur. Bu çərçivədə milli korporativ idarəetmə modeli, institusional mühit, dövlətin sahib və səhmdar kimi rolu, şirkətdaxili korporativ institutların transplantasiyası kimi nəzəri konseptlər formalaşmışdır. Bu məqalədə müasir iqtisadi diskurs kontekstində Azərbaycanda korporativ idarəetmə institutunun inkişafının əsas trendləri və xüsusiyyətlərinin araşdırılması vəzifəsi qoyulmuşdur; tədqiqatda xüsusi vurğu dövlət iştirakı olan şirkətlərdə korporativ idarəetmənin institusional aspektlərinə verilmişdir.

Tədqiqatımızın məqsədi baxımından bir sıra ilkin qeydlər etmək vacibdir. Birincisi, bu gün normativ sənədlərdə “korporativ idarəetmə” anlayışının məzmununa dair vahid tərif yoxdur. Ona görə də, elmi əsərlərdə araşdırılan korporativ idarəetmənin nəzəri və praktiki problemlərinin əhatə dairəsi müxtəlif tədqiqatçıların konseptual yanaşmalarından və bu institutun qavrayışından asılı olaraq dəyişir. İkincisi, “korporativ idarəetmə” anlayışı özündə idarəetmə obyektinə və subyektinə dair göstərişlər ehtiva etmir. Həqiqətən, əgər səhmdar kapitalı olan şirkət (korporasiya) yalnız şirkət rəhbərliyi tərəfindən idarə olunsaydı, onun məzmunu haqqında sual yaranmazdı, çünki burada “korporativ menecment” – səhmdar cəmiyyətinin mikrosəviyyədə idarəetmə elmi və praktikası haqqında danışılırdı. Bu vəziyyətdə institutun inkişafı şirkətdaxili institusional formaların və korporativ idarəetmə praktikalarının səmərəlililiyə nail olması kontekstində qiymətləndirilir, “korporativ idarəetmə” anlayışı isə “korporativ menecment, korporativ hüquq və ya şirkətlərin, o cümlədən iqtisadiyyatın müəyyən sektorlarında restrukturlaşdırılması teması” ilə əvəz olunur ki, bu da tədqiqatlardan çoxsaylı aktual sualları kənarda qoyur [13, s. 53]. Lakin səhmdar şirkəti (korporasiya) dövlət tərəfindən də idarə olunur və bu, onların bazar şəraitində fəaliyyətinin səmərəli təşkil edilməsi üçün mikro- və makrosəviyyədə müvafiq institusional normaların və qaydaların formalaşdırılması vasitəsilə yaradılır. Korporativ idarəetmə institutunun inkişafına iqtisadiyyatın digər institutlarının (maliyyə, fond borsaları və s.) normativ qurumları və tənzimləmələri də müəyyən təsir göstərir. Yəni, ümumi mənada korporativ idarəetmə sistemini “sərxoşluqları etməyə hazır olanlardan onları daha yaxşı idarə etməyi bilənlərə keçidə kömək edən institusional mexanizmlər toplusu” kimi qiymətləndirmək olar [5, s. 4].

“Korporativ idarəetmə” anlayışına bu ikili yanaşma rus alimlərinin əsərlərində korporativ idarəetmə sisteminin formalaşma dövründən qeydə alınmışdır. Tədqiqat mövzusuna A.D. Berlinin tərifi ilə korporasiyada “korporativ idarəetmə” ilə bağlı problemlər dairəsi [3, s. 75] və xüsusilə dövlət tərəfindən korporasiyaya nisbi xarici subyektlər tərəfindən idarəetmə [11, s.47] aid olunmuşdur. Bu zaman D.Nortun tərifi ilə xarici subyektlər tərəfindən formalaşdırılan institusional çərçivələr “dəqiq hansı təşkilatların yaranmasını və onların necə inkişaf etməsini müəyyən edən qəti təsir göstərir. Lakin, öz növbəsində, təşkilatlar da institusional çərçivələrin dəyişmə prosesinə

təsir edir” [9, s. 20]. Qeyd edək ki, müasir rus iqtisadiyyatının bütün inkişaf dövrü ərzində institusional transformasiyaların ən aktiv agentləri böyük korporasiyalar olmuşdur ki, bu da şirkətlərin gələcək rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi zərurəti və ölkənin milli maraqlarının nəzərə alınması tələbi ilə bağlıdır [6, s.7]. Nəticədə, M. Aokinin qeyd etdiyi kimi: “Növ səviyyəsində korporasiyalar heç vaxt formal qanunların “yaradılışları” deyil, hətta bəzi hallarda tarixi və praktiki olaraq belə görünsə də. Korporasiyaların vaxtla bazar iqtisadiyyatının vacib elementləri kimi yaşayış qabiliyyətinin şərti onların öz daxili memarlığı və idarəetməsinə dair qaydaları yaratma və qoruma qabiliyyətidir” [2, s. 121].

Beləliklə, korporativ idarəetmə institutunun inkişaf prosesinin iki fundamental aspektini ayırmaq olar. Bu, xarici institusional dəyişikliklərin – dövlətin öz iqtisadi maraqlarını və strateji vəzifələrini həyata keçirmək üçün formalaşdırdığı normalar və qaydalar – tədqiqatıdır. Və transformasiyanın daxili proporsiyalarıdır ki, bunlar şirkətlərin inkişafının davamlılığı və fəaliyyətinin səmərəliliyinin təmin edilməsi məqsədilə korporativ idarəetmənin optimal memarlığının və şirkətdaxili idarəetmənin müvafiq institusional formalarının axtarılması ilə bağlıdır.

Korporativ idarəetmənin əsas mərhələlərinin institusional konteksti. Müasir iqtisadi ədəbiyyatda rus iqtisadiyyatında korporativ idarəetmə institutunun formalaşması və evolyusiyası problemlərinə həsr olunmuş elmi nəşrlərin geniş qatı var ki, hər hansı istinadlar natamam olardı. Məsələn, institusional mühitin və korporativ idarəetmə modelinin evolyusiyasına [10,s.55]; dövlət tənzimləməsinin xüsusiyyətlərinə [12, s.89]; dövlətin sahib kimi aktivlərə – şirkətlərin səhmdar paketlərinə – idarəetmə yanaşmalarına [4, s.110] həsr olunmuş işlər və s.

Korporativ idarəetmənin “institusional çərçivələrinin” transformasiyası tarixi kontekstdə Azərbaycan iqtisadiyyatında aşağıdakı müəyyənedici hadisələrlə əlaqələndirilə bilər. Birincisi, dövlət mülkiyyətinin kütləvi xüsusiləşdirilməsidir (1992–1997-ci illər), o zaman “rus müəssisələrində mülkiyyətin və korporativ nəzarətin yenidən paylanması xüsusiyyətləri və buna uyğun olaraq milli korporativ idarəetmə modelinin inkişaf yolları uzun illərə müəyyən edilmişdir” [4, s.15]. Azərbaycanda dövlət və bələdiyyə müəssisələrinin xüsusiləşdirilməsi üzrə Dövlət Proqramı tərəfindən müəyyən edilmiş xüsusiləşdirilmə modelləri və prinsipləri aktlaşdırmanı və mülkiyyətin əmək kollektivinin üzvləri arasında paylanmasını nəzərdə tutmuşdur ki, buna uyğun olaraq idarəetmə personalı və müəssisə işçiləri xüsusiləşdirilən şirkətlərin 75%-dən çox səhmlərinə malik olmuşdur. Lakin mürəkkəb iqtisadi vəziyyət, fond bazarının inkişaf etməməsi, lazımi tənzimləmə normalarının olmaması səbəbindən şirkət işçilərinin aksiyaları inzayderlər – direktorlar və menecerlər tərəfindən aktiv şəkildə alınmışdır. 1995–1997-ci illərdə iqtisadiyyatın strateji sektorlarının bir sıra şirkətlərində dövlət səhmdar paketləri xüsusiləşdirilmiş, nəticədə maliyyə müəssisələri strateji əhəmiyyətli müəssisələrin dominant səhmdarları olmuşdur. Dəqiq bu mərhələdə milli korporativ idarəetmə modelinin açar xüsusiyyəti formalaşmışdır ki, bu da hazırda əsas problem kimi qalır – şirkətlərdə mülkiyyət və idarəetmə funksiyaları tam ayrılmayıb və ümumilikdə böyük dominant sahiblərə tabedir. İkincisi, səhmdar mülkiyyətinin qanuni təsdiqi səhmdar şirkətlərinin hüquqlarının tənzimlənməsi və qiymətli kağızların bazar prinsipləri ilə mübadiləsi prosesidir. Səhmdar cəmiyyətlərinin təşkilatı və idarəetməsinin əsas prinsipləri Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində (birinci hissə) 30.11.1994-cü il № 51-FZ tərəfindən müəyyən edilmişdir. Lakin Azərbaycan Respublikasının “Səhmdar Cəmiyyəti Haqqında” əsas qanunu yalnız 1994-cü ilin iyulunda qəbul edilmişdir. Sonra 2015-ci il 15 may tarixində qəbul edilmiş “Qiymətli Kağızlar Bazarına Dair” Qanunda səhmlərin emissiya qiymətli kağızı kimi tərifi tənzimlənmişdir ki, bu, səhmdarın cəmiyyətinin qazancının bir hissəsini dividendlər şəklində almaq hüququnu, idarəetmədə iştirak etmək hüququnu və səhmdar cəmiyyətinin ləğvindən sonra qalan mülkiyyətin bir hissəsini təmin edir.

Dövlətin əsas səhmdar kimi rolunun milli korporativ idarəetmə institutunda əhəmiyyətinin artması baxımından bu məsələdə daha ətraflı dayanmaq lazımdır.

Dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərində korporativ idarəetmənin institusional aspektləri. Hal-hazırda dövlət Azərbaycan bazarının ən böyük səhmdarıdır; Respublika Dövlət

Statistika Komitəsinin məlumatlarına görə, 2024-cü ildə dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərinin ümumi sayı təxminən 73 ədəd təşkil edirdi [15]. Lakin işimizin məqsədi baxımından dövlət iştirakı olan şirkətlərin sayının miqdar qiymətləndirilməsi yox, mülkiyyət strukturunun dəyişməsi vacibdir, çünki korporativ idarəetmə sisteminin formalaşması və inkişafının xüsusiyyətləri, şirkətdaxili idarəetmə institutları əsasən mülkiyyətin konsentrasiya səviyyəsi və dominant sahib növü ilə müəyyən edilir.

Aparılmış tədqiqat göstərdi ki , 2015-ci ildə dövlətin “bloklaşdırıcı paket” səviyyəsində (25%-dən çox səhmə malik) birbaşa iştirakı tədqiqat seçkisi şirkətlərinin 13%-də müşahidə olunmuşdu, 2025-ci ilə qədər bu pay 18%-ə yüksəlmişdir. Bu zaman dövlətin birbaşa nəzarət edən sahib kimi 50% və ya daha çox səhmə malik olduğu şirkətlərin sayı, demək olar ki, dəyişməmişdir: 2015-ci ildə bu qrup şirkət tədqiqat seçkisinin 10%-ni təşkil edirdi, 2021-ci ildə isə – 9%. Lakin dövlətin şirkətlərin səhmdar kapitalındakı birbaşa olmayan iştirakı artmışdır, yəni 2015-ci ildə birbaşa olmayan dövlət iştirakı olan şirkətlər 28% təşkil edirdi, lakin sonrakı 10 il ərzində bu pay 37%-ə yüksəlmişdir (2025-ci il).

Bu fəaliyyət xüsusiyyətlərinin korporativ idarəetmənin institusional aspektlərində əks olunduğu aydındır. Hal-hazırda dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərinin idarəetmə sistemində icra hakimiyyətinin səlahiyyətli orqanı – Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Xidmətinə və onun regional qurumlarına əsas rol verilir, idarəetmə funksiyalarının bir hissəsi isə xidmətin hesabat verdiyi Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyindədir. Məsələn, idarəetmə və nəzarət orqanlarının formalaşdırılması zamanı müəyyən məsələlər sahə nazirlikləri ilə razılaşdırıla bilər. Lakin ümumilikdə dövlət iştirakı olan şirkətlərin idarəetməsinə mərkəzi model formalaşmışdır, çünki kapitalında dövlət payı olan əksər səhmdar cəmiyyətlərinin idarəetməsi üzrə vahid orqan fəaliyyət göstərir, xüsusi qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla. Dövlət iştirakı olan şirkətlər üçün direktivlər institutunun əhəmiyyətini qeyd etmək lazımdır. Dəqiq direktivlər vasitəsilə dövlət sahib kimi (Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Xidməti timsalında) korporativ siyasəti formalaşdırır; “direktiv” sayılan məsələlər şirkətin idarəetməsinin açar suallarını əhatə edir, məsələn, ustav kapitalının artırılması, cəmiyyətin icra orqanının formalaşdırılması və səlahiyyətlərinin ləğv edilməsi, dividendlərin ödənilməsi üzrə tövsiyələr və s. Yuxarıda qeyd olunanların ümumiləşdirilməsi nəticəsində deyə bilərik ki, dövlət sadəcə sahib deyildir və onun qurucu olduğu səhmdar cəmiyyətlərində korporativ idarəetmənin müəyyən institusional aspektləri özəl şirkətlərdə idarəetmə prinsiplərindən fərqlənir. Tədqiqatçılar dövlət iştirakı olan şirkətlərdə korporativ idarəetmənin keyfiyyətinə əhəmiyyətli təsir edən bir sıra institusional xüsusiyyətləri ayırır. Birincisi, dövlətin sahib kimi səlahiyyətləri hakimiyyət orqanları, onların struktur təşkilatları və dövlət işçiləri arasında bölüşdürülmüşdür. Bu, qərar qəbulunun mərkəzini yuxarı qurumlara köçürməyə səbəb olur və nəticədə idarəetmə proseslərinin uzadılmasına və əlavə bürokratlaşmaya gətirib çıxarır. İkincisi, idarəetmə və nəzarət orqanlarının formalaşdırılmasının mövcud prinsipləri direktorlar şurasının (nəzarət şurasının) üzvlərinin şirkətlərin fəaliyyət nəticələrilə kifayət qədər maraqlanmamasına, “passiv mövqelərin” üstünlüyünə səbəb olur. Öz növbəsində, mövcud normativ-hüquqi bazanın uyğunluğu, tənzimləyici sənədlərin dəyişikliklərinin məntiqi və vektoru həmişə dövlət iştirakı olan şirkətlərin iqtisadi fəaliyyət nəticələrinin səmərəliliyinin artırılmasına yönəldilmiş deyil [14, s.108].

Eyni zamanda dövlətin səhmdar kapitalında iştirakının təmin etdiyi müəyyən üstünlükləri qeyd etmək olar, məsələn, risklərin azalması, bütün aksionerlərin hüquqlarının qorunması zəmanəti, borc maliyyələşməsinə üstünlük qazanmaq imkanı. Bu, xüsusilə sankiyalar rejimi şəraitində və beynəlxalq maliyyə bazarlarına çıxışda yaranmış məhdudiyyətlər zamanı xeyli vacibdir.

Azərbaycanda korporativ idarəetmə: OECD prinsipləri və mövcud problemlər

Hal-hazırda xarici investorlar, təhlükəsiz investisiya etmək və işləmək istəyənlər keyfiyyətli korporativ idarəetməni və kapitalın artırılmasını etibarlılığın ən yaxşı zəmanətləri kimi qiymətləndirirlər. Lakin Azərbaycanda korporativ kodeksin korporativ hüquqla qarşılıqlı əlaqəsi 2000-ci ildən bəri Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin müddəaları ilə tənzimlənir.

1998-ci il 27–28 aprel tarixlərində Azərbaycanda təxminən 13 böyük şirkət İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (OÉSR) hazırladığı korporativ idarəetmə prinsiplərini yerli şəraitə uyğunlaşdıraraq tətbiq etmiş və öz idarəetmə üsullarını yaratmışdır. Bu prinsiplərin müsbət aspektləri aşağıdakılardır: fərqli ölkələrdən olan səhmdarların bərabər hüquq və vəzifələri; kiçik səhmdarların hüquqlarının qorunması üzrə tədbirlər; həmçinin səhmdar cəmiyyətlərin idarəetməsində dövlət müdaxiləsinin azaldılmasına yönəlmiş addımlar.

Buna baxmayaraq, OECD prinsiplərinin 5-ci “S” maddəsində qeyd edilir: “İdarə heyəti müvafiq qanunun tətbiqini təmin etməli və maraqlı tərəflərin maraqlarını nəzərə almalıdır”. Bizim fikrimizə görə, bu prinsiplərin Azərbaycan kontekstində çatışmazlıqları var: idarə heyətinin yüksək vəzifəli şəxslərinin cavabdehliyi üçün aydın mexanizmlər nəzərdə tutulmayıb; səhmdarların qazanc maksimallaşdırılması üçün qoruma mexanizmləri zəifdir; həmçinin iqtisadiyyatın strateji sektorlarında dövlət nəzarətinin saxlanılması zərurəti nəzərə alınmayıb.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan iqtisadiyyatının strateji əhəmiyyətli neft-qaz sektoru açıqlıq məhdudiyyəti məqsədilə çox vaxt qapalı səhmdar cəmiyyətləri formasında təşkil edilir. 2013-cü ildə dünya miqyasında ən böyük korporativ obliqasiya emissiyası Amerika telekommunikasiya şirkəti Verizon tərəfindən 49 mlrd. dollarla həyata keçirilib və illik gəlir faizi 5,15% təşkil etmişdir. Eyni ildə Apple şirkəti 17 mlrd. dollar tutarında obliqasiya emissiyası keçirərək 2,4% illik gəlir əldə etmişdir. 2015-ci ildə İsrail şirkəti Actavis 21 mlrd. dollarla 3% gəlirli obliqasiya emissiyası həyata keçirmişdir. Obliqasiya emissiyaları həcminə görə üçüncü yerdə Amerikanın AT&T şirkəti dayanır ki, 2015-ci ildə 1,75 mlrd. dollar tutarında 4,5% illik gəlirli obliqasiya buraxmışdır.

Korporativ idarəetmə strukturundakı korporativ münasibətlərin formalaşmasının məzmunu və xüsusiyyətləri şirkətin müxtəlif subyektləri arasında qarşılıqlı əlaqələr sisteminin qurulmasını və idarə edilməsini əhatə edir. İdarəetmə strukturu və prosesləri, idarə heyəti, nəzarət xidmətləri, əsas və kiçik səhmdarlar, eləcə də digər maraqlı tərəflər bu qarşılıqlı əlaqələri tənzimləyir.

Korporativ idarəetmənin yaxşılaşdırılması təşkilatın rəqabət qabiliyyətini artırır, kapital bazarlarına çıxışı asanlaşdırır, maliyyə bazarlarının inkişafına töhfə verir və iqtisadi artımı stimullaşdırır. Şirkət idarəetmə strukturundakı korporativ idarəetmə praktikasının mükəmməlləşdirilməsi qərar qəbulu prosesini yaxşılaşdırır və maliyyə fəaliyyətinin səmərəliliyini yüksəldir. Yaxşı təşkil olunmuş idarəetmə hesabat sistemi saxtakarlıq və ya qanun pozuntusu risklərini azaldır, şirkəti daha cavabdeh edir.

Səmərəli idarəetmə sistemi müvafiq qanun və qaydalara riayəti təmin edir, şirkətlərə bahalı məhkəmə mübahisələrindən qaçmağa kömək edir və beynəlxalq arenada reputasiyanı yüksəldir. Başqa sözlə, şirkət üzərində birbaşa idarəetmə azaldılır, səhmdarların mülkiyyəti isə əməliyyat idarəetməsindən ayrılır və bu, müxtəlif orqanlar arasında bölüşdürülür.

Şirkətdə mülkiyyətin idarəetmədən ayrılması (səhmdarlar, idarə heyəti, əsas və kiçik səhmdarlar, işçilər arasında), eləcə də səhmdarlar və digər maraqlı tərəflər (kreditorlar, müqavilə tərəfləri və s.) arasında maraq fərqləri potensial fikir ayrılıqlarına gətirib çıxarır. Beləliklə, korporativ münasibətlər cəmiyyət iştirakçıları (səhmdarlar) ilə idarəetmə orqanları, habelə idarəetmə ilə şirkətin digər subyektləri (işçilər, tərəfdaşlar, dövlət qurumları və s.) arasında qarşılıqlı əlaqələrdir.

Korporasiya menecerlərə əməliyyat fəaliyyətini idarə etmək hüququnu verir, səhmdarlar isə strateji prinsipial qərarlar istisna olmaqla cari aspektlər üzrə səlahiyyətləri direktorlara və menecerlərə ötürür. Korporasiyanın böyük kapital həcmi nəzarətin “zəifləməsinə” səbəb olur: kiçik paya malik səhmdarlar fəaliyyətə məhdud təsir göstərir ki, bu da mülkiyyət və idarəetmə məsuliyyəti arasında kompromis yaradır.

Məsələn, Böyük Britaniyanın böyük açıq korporasiyalarında əsas səhmdar adətən yalnız 13% səhmə malikdir, baxmayaraq ki, bu, kapitalın tipik “konvertindən” 25%-dən çoxdur. 6% hallarda əsas səhmdar 75%-ə qədər səhmə nəzarət edir. Bu maraq ayrılığı bir neçə faktorla izah olunur. Birincisi, menecerlərin maraqları səhmdar maraqlarından fərqlənir, çünki korrupsiya, hakimiyyət və digər təsirlər var. İkincisi, maliyyə mükafatlarının formaları və ölçüləri fərqlidir: menecerlər

zəmanətli maaş alır, səhmdarlar isə öhdəliklərdən sonra qalan gəlirə mənsubdur.

Bu formaları uyğunlaşdırmaq cəhdləri şirkət səhmlərinin qiymətinə bağlı opsionlar və premiumları əhatə edir. İnvestorlar riskləri minimuma endirmək üçün müxtəlif şirkətlərə investisiya edir, menecerlər isə bir şirkətə fokuslanır ki, burada əsas aktivin itirilməsi onların mövqeyinə ciddi təhdid yaradır. Səhmdar qrupu idarəetməyə nəzarət etməyə çalışır, lakin payın xırdalanması səbəbindən hər biri fərdi olaraq monitorinqə vaxt və səy xərcləmək istəmir.

Apardığımız sorğular nəticəsində korporativ idarəetmənin əsas problemləri müəyyən edilmişdir: aydın səlahiyyətlərin olmaması, maraq konfliktlərinin nəzarət mexanizmlərinin yoxluğu, qanunvericiliyin mərkəzləşməsi, ixtisaslı mütəxəssislərin və yeni texnologiyaların çatışmazlığı. Korporativ idarəetmə qanunvericiliyinin səmərəsizliyi birinci problem kimi qiymətləndirilib. Səmərəli korporativ idarəetmə sistemi daha yaxşı nəzarət, strateji planlaşdırma və əməliyyat risklərinin, o cümlədən məhkəmə mübahisələrinin azaldılmasını təmin edir. Bu sistem şəffaflıq vasitəsilə beynəlxalq nüfuzu yüksəldir, investisiyaları cəlb edir, kapitalın xərclənmə qiymətini aşağı salır və sadə prosedurlardan və qaydalardan kənara çıxır.

Müasir iqtisadiyyatda korporativ idarəetmənin vacibliyi

Korporativ idarəetmə sistemi şirkətlərin şəffaflığının təmin edilməsi və investisiyaların cəlb edilməsi sayəsində beynəlxalq prestijini yüksəldir, bu da istifadə olunan kapitalın xərclənmə qiymətinin aşağı salınmasına kömək edir. Korporativ idarəetmə sadəcə prosedur və qaydalar toplusu deyil, xüsusi idarəetmə növüdür ki, bu, yalnız özünün deyil, həm də digər tərəflərin maraqlarını nəzərə almaq qabiliyyətini nəzərdə tutur.

Son illərdə dünya iqtisadiyyatında korporativ idarəetmənin əhəmiyyəti daim artmaqdadır. Xüsusilə, Qərb ölkələrindəki kütləvi maliyyə böhranından sonra şirkətlər bu sahəyə daha çox diqqət yetirir. Hal-hazırda idarəetmə şirkətləri və təşkilatların kapital və kredit resurslarından səmərəli istifadəsi mövzusu xüsusi aktual xarakter daşıyır. Kapital tələbatının yüksək olması şəraitində şirkətlər investisiya cəlbediciliyini təmin etmək üçün böyük məbləğlər xərcləyir. Onlar vergi və tənzimləyici orqanlara, eləcə də səhmdarlara şəffaf, vaxtında və dəqiq hesabatlar təqdim etmək məcburiyyətindədirlər. Əlbəttə, bu meyarlara uyğun gəlmək üçün korporativ idarəetmənin keyfiyyəti yüksək səviyyədə təşkil edilməlidir. Belə standartlara riayət kreditlərə çıxışı asanlaşdırır, investorları cəlb edir və birbaşa xarici investisiyaların axınını stimullaşdırır ki, bunlar öz növbəsində qlobal kapital bazarlarına çıxış açır.

Korporativ idarəetmə məsələsi çoxsaylı maraqlı qrupların – səhmdarların, kreditorların, işçilərin, təchizatçıların və alıcıların – maraqlarına toxunur və hətta yerli icma üçün də əhəmiyyətli hesab olunur. Bütün bu tərəflər korporasiyanın mülkiyyətində “şərik” kimi adlandırıla bilər. Belə “şərik”lər qrupunda korporativ idarəetmə şirkətin qarşısında dayanmış fundamental məsələləri həll etməlidir. Bu mənada korporativ idarəetmənin əhəmiyyəti sadəcə iqtisadi maraqlarla məhdudlaşmır, həm də fərdi şirkətlər və ya idari vahidlər səviyyəsində strategiyaların reallaşdırılmasına da toxunur.

Korporativ idarəetmənin əsas problemləri arasında, zənnimcə, aşağıdakıları ayırmaq olar.

Birincisi, şirkətin investisiya fəaliyyətində müxtəlif investor qrupları iştirak edir, o cümlədən borc və səhmli maliyyələşmə mənbələri, eləcə də səhmdarlar. Belə şəraitdə səhmdar və kreditor maraqlarının müxtəlifliyi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Səhmdarlar qalıq gəlirə – yəni kreditorlar, təchizatçılar, işçilər, dövlət və digər tərəflər qarşısındakı öhdəliklərdən sonra qalan qazanca – hüquq sahibidirlər. Beləliklə, korporasiyanın inkişafı üzrə qərarlar qəbul edərkən səhmdarlar gözlənilən gəlirlərin artırılmasına və daha yüksək qazanc əldə etməyə çalışırlar. Kreditorlər (istiqraz sahibləri və ya banklar) isə borc şəklində kapital verərkən korporasiya ilə müqavilədə nəzərdə tutulmuş faydaya malikdirlər. Buna görə kreditorlar həmişə şirkətin gəlirlərinin maksimum artımında maraqlı deyil. Onlar daha çox öz vəsaitlərinin zəmanətli qaytarılmasına və faizlərə fokuslanır. Nəticədə kreditorlar və səhmdarlar investisiya alternativlərini qiymətləndirərkən konservativ mövqeyə meylli olurlar: ilk növbədə riskləri minimuma endirmək üçün aşağı riskli qərarları, ikincilər isə risklərlə bağlı olsa da yüksək qazanc potensialına malik variantları üstün tuturlar. Bu

maraq konflikti borc maliyyələşməsinin böyük həcmi və riskli kapital yerləşdirmələrinin yüksək payı zamanı güclənir ki, bu, böyük korporasiyalar üçün xarakterikdir. Uğurlu investisiyalar halında əsas qazanc səhmdarlara gedir, uğursuzluq halında isə risklər daha geniş paylanır.

İkincisi, korporasiya idarəetmə sistemi maliyyə investorlarına fəaliyyətin bütün aspektləri haqqında tam məlumat verməyi həmişə gərəkli qədər təmin etmir. Müxtəlif formalarda səhmlərə malik səhmdarlardan başqa kadr investorları kimi digər kateqoriya investorları mövcuddur. İşçilər öz xüsusi bacarıq və qabiliyyətlərini investisiyaların reallaşdırılmasına qoyaraq şirkət işlərində uğurla iştirak edə bilərlər. Lakin şirkət optimal iş şəraitini yaratmır və ya investisiyaları sahə xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırmırsa, bu layihələr səmərəli reallaşdırıla bilməz. Belə “kadr investorlarının” (insan kapitalı təchizatçılarının) maraqları maliyyə səhmdarlarının maraqlarından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bilər.

Üçüncüsü, korporasiya idarəetməsində işçilərlə məhdudlaşmayan “maliyyə hüquqları olmayan” investorların hüquqları nəzərə alınmalıdır. Bir çox hallarda təchizatçılar və ya digər tərəfdaşlar yalnız maliyyə məqsədləri güdmədən resurslarını korporasiyaya yatırırlar. Məsələn, konkret müştərinin sifarişlərini yerinə yetirmək üçün avadanlıqlara vəsait xərcləyirlər. Avtomobil sənayesində təchizatçılar tez-tez yalnız bir istehsalçının istifadə edə biləcəyi xüsusi detallar və ya komponentlər inkişaf etdirirlər. Bunun üçün xüsusi avadanlıq almaq məcburiyyətində qalırlar. Beləliklə, təchizatçının premium avtomobil istehsalçısı ilə sıx əlaqəsi onu ümumi istehsal zəncirində investor kimi qiymətləndirməyə imkan verir.

Bundan əlavə, Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi bazarların infrastrukturunun yaxşılaşdırılması və tənzimlənməsi üzrə səylərini davam etdirir. Buna baxmayaraq, ciddi problemlər qalır. Kapital bazarlarının əsas infrastrukturası zəifdir: ticarət və likvidlik minimum səviyyədədir, yalnız azsaylı şirkətlər fond bazarından maliyyələşmə mənbəyi kimi istifadə edir. Korporativ idarəetmə və investor hüquqlarının müdafiəsinin hüquqi əsası gücləndirilsə də, ictimaiyyət bu dəyişikliklərdən kifayət qədər məlumatlı deyil və yeni qaydalara riayət aşağı səviyyədə qalır. SSC-nin məhdud resursları və nəzarətdəki çoxsaylı müəssisələr sayı nəzərə alınsa, nəzarət və cərimələr səmərəsiz tətbiq olunur. Xüsusi problemlər arasında kiçik səhmdarların hüquqlarının zəif müdafiəsi, nəzarət heyəti, idarə heyəti və audit komissiyasının səlahiyyətlərinin qeyri-müəyyən tərifi; nəzarət heyətində müstəqil üzvlərin olmaması; eləcə də informasiya açıqlığının tələblərinə aşağı riayət dayanır. Bir çox şirkət maliyyə hesabatlarını müntəzəm şəkildə dərc etmir, dərc edənlər isə tez-tez müstəqil auditdən keçmir; mülkiyyət haqqında informasiya açıqlığı və audit keyfiyyəti təmin edilmir [1; 7, s.95].

Korporativ idarəetmənin problemləri və modelləri

Hazırda iqtisadçılar korporativ idarəetmə sistemlərinə xas olan bir neçə fərqli xüsusiyyətləri müəyyən edirlər [8, s.306]:

- mülkiyyət və idarəetmənin bir şəxs tərəfindən birləşməsi;
- firmanın fəaliyyətinə nəzarətin zəif mexanizmləri (işə götürülmüş menecer adətən bütün səhmdarlara deyil, yalnız aparıcı səhmdarlara hesabat verir);
- əməliyyatların aşağı şəffaflığı, şirkətin faktiki maliyyə vəziyyəti, sahibləri və əməliyyatları haqqında məlumat əldə etməkdə çətinlik;
- qeyri-qanuni və ya qeyri-etik əməliyyat metodlarından istifadə: səhmlərə həbs qoyulması, səhmdarların yığıncaqlara girişinin qadağan edilməsi, aktivlərin çıxarılması və s.

Korporativ idarəetmə problemi qərarların qəbulu üçün (həm cari, həm də strateji) məlumatların asimmetrik şəkildə, çox vaxt şəxsi maraqları olan menecerlərin xeyrinə paylandığı kontekstdə korporasiya sahibləri kimi səhmdarların maraqlarını təmin edən mexanizmlərin yaradılmasına əsaslanır.

Buna görə də kritik problem təcrübəli menecerlərin çatışmazlığıdır. Təcrübədə səhmdarlar çox vaxt şirkəti idarə edir, çox vaxt faktiki olaraq heç bir nəzarət olmadan fəaliyyət göstərir, öz şəxsi mənfəətləri üçün əməliyyatlar aparır, şirkətin ümumi maliyyə siyasətinə etinasız yanaşır və böyük həcmdə işləri tabeçiliyində olanlara həvalə edirlər. Korporativ idarəetmə problemləri çoxsaylı

səhmdarlar arasında səpələnmiş mülkiyyət kontekstində mülkiyyət hüququnun idarəetmə hüquqlarından ayrılması ilə bağlıdır.

Bütövlükdə, xüsusən də Azərbaycanda ideal korporativ idarəetmə modeli hələ mövcud deyil. Buna baxmayaraq, bu konsepsiyanın gücləndirilməsi və cəmiyyətdə və əsas səhmdarlar arasında onun əhəmiyyəti barədə məlumatlılığın artması tendensiyası mövcuddur. Beynəlxalq təcrübədən istifadə etməklə korporativ idarəetmənin inkişafı da göz qabağındadır.

Müasir idarəetmədə korporativ idarəetmənin bir neçə əsas modelini müəyyən etmək olar. Əsas fərq direktorlar şurası ilə icra orqanları arasında funksiyaların bölüşdürülməsindədir. Bundan əlavə, müxtəlif maraqlı tərəflərin idarəetmə prosesinə cəlb olunma dərəcəsi də müxtəlifdir. Sistemin yekun forması ölkənin ümumi iqtisadi vəziyyəti ilə formalaşır, lakin eyni dərəcədə vacib olan milli mədəniyyətin xüsusiyyətləri və fond bazarının inkişaf səviyyəsidir. Yuxarıda göstərilən amillərin hamısı birlikdə götürüldükdə müasir korporativ idarəetmənin əsas modellərini müəyyən etməyə imkan verir.

Amerika Modeli

Amerika modeli səhmlərin yayılmasının bir forması olan çoxlu sayda səhmdarları nəzərdə tutur. Bu halda əsas səhmdarlar səhmlərin təxminən 20-30%-nə sahibdirlər, qalan hissəsi isə sərbəst dövriyyədir. Bu modelə görə, bütün nəzarət kapital bazarı vasitəsilə həyata keçirildiyi halda, ən mühüm qərar qəbuledici amil səhmdarların hüquqlarının qorunması və qorunmasıdır. Bu korporativ idarəetmə modeli ilk növbədə səhmdarların maliyyə maraqlarının qorunmasına yönəlib və üçündən ən dinamikidir. Bu model yüksək səhm likvidliyi ilə xarakterizə olunur və kapital ilk növbədə xarici bazarlardan gəlir. Belə şirkətlərə misal olaraq Microsoft və Google-u aid etmək olar.

Avropa Modeli

Avropa modeli əsas səhmdarlar arasında payların daha yüksək konsentrasiyası ilə xarakterizə olunur. Əksər hallarda səhmdar bankdır. Səhmlər sərbəst buraxılır, lakin onların payı adətən təxminən 30% təşkil edir. Banklar bu korporativ idarəetmə modelinin əsas oyunçularıdır, nəinki nəzarəti həyata keçirirlər, həm də ümumilikdə şirkətin mülkiyyət strukturunda ən böyük təsirə malikdirlər, bank sektorunun nümayəndələri isə direktorlar şurasının əvəzsiz üzvləridir. Bu sistem korporasiyanın yüksək performansında maraqlı olan bütün tərəflər arasında qarşılıqlı məsuliyyəti nəzərdə tutur. Bu model Amerika modelindən fərqli olaraq çox davamlıdır.

Yapon modeli

Yapon modeli XX əsrin 50-ci illərində formalaşmış və sənaye qruplarının inkişafı üçün kapitalın konsentrasiyası və ya Amerika şirkətlərindən müdafiə problemlərini həll etmişdir. Belə model şirkətlərində yüksək qarşılıqlı səhm mülkiyyəti müşahidə olunur, xarici investorlar isə adətən bu səhmlərin 5%-indən çoxuna malik deyillər. Yapon korporativ idarəetmə modelinin açar amilləri sosial və biznes birliyidir. Belə sistemlərdə münasibətlər sərt formalaşmış ierarxiya şərtlərində qurulur: yüksək səviyyəli menecmentin maraqlarına üstünlük verilir, bəlkə də aşağı səviyyəli rəhbərlərin maraqları nəzərə alınmayaraq. Buna baxmayaraq, aşağı idarəetmə səviyyələri işçilərinin motivasiya amilini əhəmiyyətli maddi mükafatlar təşkil edir. Bu zaman səhmli kapital böyük və orta səhmdarların əlində cəmləşdirilib. Bundan əlavə, bu modelin əsas xüsusiyyəti kapital cəlb etmənin aşağı qiymətə və investorların uzunmüddətli əməkdaşlığına yönəlməsidir.

Nəticə

Müasir qlobal geosiyasi və iqtisadi çağırışlar şəraitində Azərbaycanda korporativ idarəetmənin tənzimlənməsi dövlət iştirakı olan səhmdar cəmiyyətlərinin səmərəli fəaliyyəti üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Aparılmış tədqiqat göstərir ki, dövlətin bloklaşdırıcı səhm paketlərində iştirakı 2015-ci ildən 2025-ci ilə qədər 13%-dən 18%-ə yüksəlmişdir, qeyri-birbaşa iştirak isə 28%-dən 37%-ə çatmaqla mərkəzi idarəetmə modelinin möhkəmlənməsinə səbəb olub. Bu, bürokratlaşma və passiv nəzarət kimi problemlər yaradır, lakin dünya enerji təhlükəsizliyi risklərin azalması və strateji sektorların qorunması kimi üstünlükləri təmin edir.

OECD prinsiplərinin yerli uyğunlaşdırılması səhmdar hüquqlarının qorunmasını gücləndirə bilsə də, idarə heyətlərinin cavabdehliyi mexanizmləri zəif qalır və strateji nəzarət ehtiyacı nəzərə alınmır. Beynəlxalq modellər (Amerika, Avropa, Yapon) maraq konfliktlərinin həlli və şəffaflıq təcrübəsini təklif edir. Korporativ idarəetmənin inkişafı üçün qanunvericiliyin mərkəzləşdirilməsi, müstəqil auditlərin gücləndirilməsi, kiçik səhmdarların müdafiəsi və fond bazarının likvidliyinin artırılması zəruridir. Bu addımlar investisiya cəlb olunmasını, kapital xərclərinin aşağı salınmasını və beynəlxalq inteqrasiyanı təmin edərək ümumən iqtisadi sabitliyi gücləndirəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Korporativ İdarəetmə Layihəsi, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası,2006
2. Аоки М. Корпорации в условиях растущего многообразия: познание, руководство и институты / Пер. с анг. // М.: Изд-во Института Гайдара. 2015. – 368 с.
3. Берлин А.Д. Реструктуризация системы управления предприятиями в переходной экономике (вопросы методологии и практики). Диссертация на соискание ученой степени д.э.н. МГУ им М.В. Ломоносова. М.: 1999. URL: https://rusneb.ru/catalog/000199_ 000009_000285754/ .. С. 75
4. Долгопятова Т.Г. Компании с государственным участием: подходы к развитию корпоративного управления // Менеджмент и бизнес- администрирование. 2012. № 2. с.104–120
5. Капелюшников Р.И. Концентрация собственности в системе корпоративного управления: эволюция представлений // Российский журнал менеджмента. Том 4. № 1. 2006. С. 3–28. С. 4
6. Крук М.Д. Современные формы и механизмы корпоративного управления (методология и практика) // М.: МО МАНПО. 2000. – 357 с.
7. Лазарева О. В., Рачинский А. А., Ружанская Л. С. Корпоративное управление: Методическое пособие к спецкурсу. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2003. – 161 с.
8. Лысенко А. Н., Себекина Т. И. Применение проектного управления в регионах России // Цифровой регион: опыт, компетенции, проекты. Сборник статей Международной научно-практической конференции. 2018. С. 305-308
9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики // Фонд “НАЧАЛА”. М. 1997. – 180 с.
10. Орехова С.В., Кудин Л.Ш. Российская модель корпоративного управления: эволюция, специфика, проблемы эффективности // Вестник Челябинского государственного университета. 2019. № 3 (425). С. 140–152. DOI: 10.24411/1994-2796-2019-10316.
11. Теоретические основы институциональной трансформации. Часть 1. / под редакцией Городецкого А.Е. // Москва. ИЭ РАН. 2000. – 67 с
12. Устюжанина Е.В., Евсюков С.Г., Петров А.Г. Состояние и перспективы развития корпоративного сектора российской экономики / Препринт #WP/2010//276 // М.: ЦЭМИ
13. Энтов Р., Радыгин А., Межераупс И., Швецов П. Корпоративное управление в системе институциональных изменений // М.: ИЭПП, 2006. – 461 с. С. 53
14. Яковлев А.Ю. Российская практика регулирования корпоративного управления в различных типах акционерных обществ // Менеджмент и бизнес-администрирование. 2022.№ 3. С.102–113.
15. https://1news.az/news/20250527102124471-Azerbaidzhan-vladeet-66-obektami-gossobstvennosti-za-rubezhom

Казим Акрам оглы Велиев
Азербайджанский Университет Кооперации
докторант

Современные принципы регулирования отношений корпоративного управления

Резюме

Цель исследования - исследование в Азербайджане современных принципов и институциональных аспектов корпоративного управления в акционерных обществах с участием государства.

Методология исследования – исследование проведено на основе методов статистического анализа, сравнительного анализа принципов OECD, анализа международных моделей (американской, европейской, японской) и институционального подхода.

Практическая значимость исследования – даны рекомендации по повышению эффективности государственных компаний на основе предложений, привлечению инвестиций и укреплению экономической стабильности в условиях международной конкуренции.

Результаты исследования - выявлены тенденции укрепления централизованной модели управления, роста участия государства в акционерных обществах и обнаружение системных проблем, таких как бюрократизация.

Оригинальность и научная новизна исследования – проведен оригинальный анализ трансформации централизованной модели управления в компаниях с участием государства и противоречий принципов OECD в локальном контексте.

Ключевые слова - корпоративное управление, участие государства, права акционеров, институциональные аспекты, принципы OECD.

Kazim Akram Veliyev
Azerbaijan Cooperation University
Doctoral candidate

Modern principles of regulation of corporate governance relations

Summary

Research objective - ınvestigation of modern principles and institutional aspects of corporate governance in state-participating joint-stock companies in Azerbaijan.

Research methodology – the study was conducted using methods of statistical analysis, comparative analysis of OECD principles, analysis of international models (American, European, Japanese), and an institutional approach.

Practical significance of the research – recommendations are provided for improving the efficiency of state-owned companies based on proposals, attracting investments, and strengthening economic stability under conditions of international competition.

Research results - trends in the strengthening of the centralized management model, growth of state participation in joint-stock companies, and identification of systemic problems such as bureaucratization have been revealed.

Originality and scientific novelty of the research – an original analysis has been conducted of the transformation of the centralized management model in companies with state participation and the contradictions of OECD principles in the local context.

Key words - corporate governance, state participation, shareholder rights, institutional aspects, OECD principles.